

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 24ης Νοεμβρίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Κρατικές ενισχύσεις – Δημόσια ραδιοτηλεοπτική εταιρία – Άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ – Υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος – Ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά – Άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ – Κοινοποίηση – Έλλειψη – Υποχρέωση του δικαιούχου να καταβάλει τόκους για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση αυτή ήταν παράνομη – Υπολογισμός των τόκων – Ποσά που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη»

Στην υπόθεση C-445/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Østre Landsret (εφετείο ανατολικής περιφέρειας, Δανία) με απόφαση της 29ης Μαΐου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Ιουνίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Viasat Broadcasting UK Ltd

κατά

TV2/Danmark A/S,

Βασιλείου της Δανίας,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), Αντιπρόεδρο, A. Arabadjiev, A. Prechal, E. Regan, M. Ilešič, L. Bay Larsen, N. Piçarra και A. Kumin, προέδρους τμήματος, T. von Danwitz, C. Toader, I. Jarukaitis και N. Jääskinen, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Viasat Broadcasting UK Ltd, εκπροσωπούμενη από τους P. Jakobsen και M. Honoré, advokater,
- η TV2/Danmark A/S, εκπροσωπούμενη από τον O. Koktvedgaard, advokat,
- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M.S. Wolff και τον J. Nymann-Lindgren, επικουρούμενους από τον R. Holdgaard, advokat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η δανική.

- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. K. Bulterman και τον J. Langer,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη J. Schmoll και τον F. Koppensteiner,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον B. Stromsky, επικουρούμενο από τον M. Niessen, advokat,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Viasat Broadcasting UK Ltd (στο εξής: Viasat) και, αφετέρου, της TV2/Danmark A/S (στο εξής: TV2) και του Βασιλείου της Δανίας, σχετικά με την υποχρέωση της TV2 να καταβάλει τόκους για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο τα μέτρα ενίσχυσης στα οποία υπήχθη τέθηκαν σε εφαρμογή παρανόμως, πριν από την έκδοση της τελικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία τα μέτρα αυτά κρίθηκαν συμβατά με την εσωτερική αγορά.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 3 Η TV2 είναι δανική ραδιοτηλεοπτική εταιρία επιφορτισμένη με αποστολή παροχής δημόσιας υπηρεσίας, η οποία συνίσταται στην παραγωγή και μετάδοση τηλεοπτικών προγραμμάτων εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας.
- 4 Κατόπιν καταγγελίας, το σύστημα χρηματοδότησης της TV2 εξετάστηκε από την Επιτροπή με την απόφαση 2006/217/ΕΚ, της 19ης Μαΐου 2004, σχετικά με τα μέτρα που εφάρμοσε η Δανία υπέρ της TV2/Danmark (ΕΕ 2006, L 85, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2006, L 368, σ. 112). Με την απόφαση αυτή η Επιτροπή έκρινε ότι τα ως άνω μέτρα συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις χορηγηθείσες μεταξύ των ετών 1995 και 2002 από το Βασίλειο της Δανίας προς την TV2, υπό τη μορφή τελών και λοιπών μέτρων, οι οποίες, όμως, ήταν συμβατές με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, με εξαίρεση ποσό 628,2 εκατομμυρίων δανικών κορωνών (DKK) (περίπου 85 εκατομμύρια ευρώ).
- 5 Μετά την ακύρωση της ως άνω απόφασης με την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 22ας Οκτωβρίου 2008, TV2/Danmark κ.λπ. κατά Επιτροπής (Τ-309/04, Τ-317/04, Τ-329/04 και Τ-336/04, ΕΥ:Τ:2008:457), η Επιτροπή προέβη σε επανεξέταση των οικείων μέτρων.
- 6 Κατόπιν της επανεξέτασης, η Επιτροπή, με την απόφαση 2011/839/ΕΕ, της 20ής Απριλίου 2011, σχετικά με τα μέτρα (C 2/03) που εφάρμοσε η Δανία υπέρ [της] TV2/Danmark (ΕΕ 2011, L 340, σ. 1), έκρινε ότι τα μέτρα αυτά, τα οποία εφαρμόστηκαν μεταξύ των ετών 1995 και 2002 υπέρ της TV2 υπό μορφή εσόδων από τα ραδιοτηλεοπτικά τέλη και από τα άλλα μέτρα που εξετάστηκαν στην εν λόγω απόφαση, συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, οι οποίες χορηγήθηκαν μεν παρανόμως, κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, πλην όμως ήταν συμβατές με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

- 7 Η TV2 άσκησε προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου με αίτημα τη μερική ακύρωση της εν λόγω απόφασης.
- 8 Με την απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (T-674/11, EU:T:2015:684), το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση 2011/839, κατά το μέρος που με την απόφαση αυτή η Επιτροπή έκρινε ότι τα έσοδα από τις διαφημίσεις των ετών 1995 και 1996 τα οποία καταβλήθηκαν μέσω του Ταμείου TV2 στην TV2 συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις, και απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά.
- 9 Η TV2, η Επιτροπή και η Viasat άσκησαν αναιρέσεις κατά της απόφασης αυτής.
- 10 Με την απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2017, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (C-649/15 P, EU:C:2017:835), το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως της TV2.
- 11 Με τις αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά TV2/Danmark (C-656/15 P, EU:C:2017:836), και της 9ης Νοεμβρίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά TV2/Danmark (C-657/15 P, EU:C:2017:837), το Δικαστήριο αναίρεσε την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (T-674/11, EU:T:2015:684), κατά το μέρος που με αυτήν ακυρώθηκε η απόφαση 2011/839 κατά τα εκτιθέμενα στη σκέψη 8 της παρούσας απόφασης, και αποφάνθηκε οριστικώς επί της διαφοράς απορρίπτοντας την προσφυγή ακυρώσεως την οποία είχε ασκήσει η TV2 κατά της απόφασης αυτής.
- 12 Στη συνέχεια, η Viasat άσκησε αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, Østre Landsret (εφετείου ανατολικής περιφέρειας, Δανία), με αίτημα την εκ μέρους της TV2 καταβολή των τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι οικείες ενισχύσεις ήταν παράνομες, ήτοι μεταξύ των ετών 1995 και 2011, τους οποίους η TV2 θα είχε καταβάλει επί του επίμαχου ποσού των ενισχύσεων αν είχε αναγκαστεί να δανειστεί αντίστοιχο ποσό στην αγορά εν αναμονή της έκδοσης της τελικής απόφασης της Επιτροπής, κατά το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.
- 13 Υπό τις συνθήκες αυτές το Østre Landsret (εφετείο ανατολικής περιφέρειας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
 - «1) Έχει το εθνικό δικαστήριο την υποχρέωση να επιβάλει στον αποδέκτη ενισχύσεως την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα της παρανομίας (βλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79) ακόμη και σε περίπτωση όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, στην οποία η παράνομη κρατική ενίσχυση χορηγήθηκε ως αποζημίωση για την παροχή δημόσιας υπηρεσίας, την οποία η Επιτροπή έκρινε εκ των υστέρων συμβατή με την εσωτερική αγορά σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και η οποία εγκρίθηκε βάσει εκτιμήσεως της συνολικής οικονομικής καταστάσεως της επιχειρήσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένης της κεφαλαιοποιήσεώς της;
 - 2) Έχει το εθνικό δικαστήριο την υποχρέωση να επιβάλει στον αποδέκτη ενισχύσεως την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα της παρανομίας (βλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79) και για τα ποσά που, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, μεταβιβάστηκαν από τον αποδέκτη της ενισχύσεως σε συνδεδεμένες με αυτόν επιχειρήσεις βάσει υποχρεώσεως δημοσίου δικαίου, αλλά χαρακτηρίστηκαν, με απόφαση της Επιτροπής που κατέστη απρόσβλητη, ως ευνοϊκή μεταχείριση του αποδέκτη της ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ;
 - 3) Έχει το εθνικό δικαστήριο την υποχρέωση να επιβάλει στον αποδέκτη ενισχύσεως την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα της παρανομίας (βλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79) και για τις κρατικές

ενισχύσεις που, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, χορηγήθηκαν στον αποδέκτη τους από μια ελεγχόμενη από το Δημόσιο επιχείρηση, όταν μέρος των πόρων της τελευταίας προέρχεται από την εμπορία των υπηρεσιών που παρέχει ο αποδέκτης της ενισχύσεως;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 14 Η επ' ακροατηρίου συζήτηση, η διεξαγωγή της οποίας είχε οριστεί αρχικώς στις 20 Απριλίου 2020 και στη συνέχεια αναβλήθηκε για τις 8 Ιουνίου του ίδιου έτους, ακυρώθηκε λόγω της υγειονομικής κρίσης και οι ερωτήσεις οι οποίες τέθηκαν προς προφορική απάντηση μετατράπηκαν σε ερωτήσεις προς γραπτή απάντηση. Οι διάδικοι απάντησαν στις εν λόγω ερωτήσεις εμπροθέσμως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 15 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση αυτή ήταν παράνομη, ακόμη και όταν η Επιτροπή κρίνει, με την τελική απόφασή της, ότι η ενίσχυση είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.
- 16 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι η εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων στηρίζεται στην υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ, αφενός, των εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, της Επιτροπής και των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, στο πλαίσιο της οποίας κάθε ένας ενεργεί σύμφωνα με τον ρόλο που του έχει ανατεθεί από τη Συνθήκη ΛΕΕ (απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, PGE, C-574/14, EU:C:2016:686, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), οι δε αντίστοιχοι ρόλοι τους είναι συμπληρωματικοί, αλλά διακριτοί (απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 17 Πράγματι, ενώ η εκτίμηση της συμβατότητας των μέτρων ενίσχυσης με την εσωτερική αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν ώστε, μέχρι την έκδοση της τελικής απόφασης της Επιτροπής, τα δικαιώματα των ιδιωτών να διασφαλίζονται έναντι τυχόν παράβασης, από τις κρατικές αρχές, της απαγόρευσης του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 18 Σκοπός του προληπτικού ελέγχου των σχεδίων νέων ενισχύσεων που καθιερώνει η τελευταία αυτή διάταξη είναι να χορηγούνται μόνον ενισχύσεις συμβατές με την εσωτερική αγορά. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η εφαρμογή σχεδίου ενίσχυσης αναστέλλεται μέχρις ότου αρθούν, με την τελική απόφαση της Επιτροπής, οι αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά του με την εσωτερική αγορά (αποφάσεις της 3ης Μαρτίου 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, EU:C:2020:139, σκέψη 19, και της 3ης Μαρτίου 2020, Tesco-Global Áruházak, C-323/18, EU:C:2020:140, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 19 Συναφώς, η υποχρέωση κοινοποίησης συνιστά ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία του συστήματος ελέγχου το οποίο η Συνθήκη ΛΕΕ καθιέρωσε στο πεδίο των κρατικών ενισχύσεων. Στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, αφενός, να κοινοποιούν στην Επιτροπή οιοδήποτε μέτρο σκοπεύει στη θέσπιση ή τροποποίηση ενίσχυσης κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και,

αφετέρου, συμφώνως προς το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, να μη θέτουν σε εφαρμογή τέτοιο μέτρο ενόσω εκκρεμεί η έκδοση, εκ μέρους του εν λόγω θεσμικού οργάνου, τελικής απόφασης σχετικά με το μέτρο αυτό (απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 20 Η κατά το εν λόγω άρθρο 108, παράγραφος 3, απαγόρευση έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει ότι, προ της επέλευσης των αποτελεσμάτων μιας ενίσχυσης, η Επιτροπή έχει στη διάθεσή της εύλογη προθεσμία για να εξετάσει το σχέδιο διεξοδικώς και, ενδεχομένως, να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ (απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 36).
- 21 Σε μια περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή εξέδωσε, όσον αφορά ενίσχυση που χορηγήθηκε κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, τελική απόφαση με την οποία έκρινε ότι η ενίσχυση αυτή είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά σύμφωνα με το άρθρο 107 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έκρινε ότι η τελική απόφαση της Επιτροπής δεν έχει ως συνέπεια την εκ των υστέρων νομιμοποίηση των εκτελεστικών πράξεων που ήταν ανίσχυρες λόγω του ότι είχαν ληφθεί κατά παράβαση της απαγόρευσης που προβλέπεται στο άρθρο 108, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος. Οποιαδήποτε διαφορετική ερμηνεία θα κατέληγε στο να ευνοείται η εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους μη τήρηση της εν λόγω διάταξης και θα στερούσε από τη διάταξη αυτή την πρακτική αποτελεσματικότητά της (πρβλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 40).
- 22 Σε μια τέτοια περίπτωση, το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να διατάξουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματική άρση των συνεπειών της παρανομίας (πρβλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 46).
- 23 Πράγματι, αν, στο πλαίσιο ενός σχεδίου ενίσχυσης, συμβατού ή μη με την εσωτερική αγορά, η μη τήρηση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ δεν συνεπαγόταν περισσότερους κινδύνους ή κυρώσεις απ' όσο η τήρηση της ίδιας αυτής διάταξης, το κίνητρο των κρατών μελών να προβαίνουν σε κοινοποίηση και να αναμένουν την απόφαση ως προς τη συμβατότητα θα μειωνόταν σε πολύ μεγάλο βαθμό, το ίδιο θα συνέβαινε δε και με την έκταση του ελέγχου της Επιτροπής (απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, σκέψη 42).
- 24 Στο πλαίσιο αυτό, όπως προκύπτει από την απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication* (C-199/06, EU:C:2008:79), πρέπει να γίνεται διάκριση, όσον αφορά τα αποτελέσματα της χορήγησης ενίσχυσης κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, μεταξύ της ανάκτησης της παράνομης ενίσχυσης και της καταβολής τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση αυτή ήταν παράνομη.
- 25 Από τη μία πλευρά, όσον αφορά την ανάκτηση της παράνομης ενίσχυσης, ο σκοπός που συνίσταται στο να διασφαλίζεται ότι ουδέποτε θα χορηγηθεί μη συμβατή ενίσχυση, στον οποίο εδράζεται το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, δεν αναιρείται από την πρόωρη καταβολή της παράνομης ενίσχυσης όταν η Επιτροπή εκδίδει τελική απόφαση με την οποία διαπιστώνει τη συμβατότητα της ενίσχυσης αυτής με την εσωτερική αγορά (πρβλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψεις 46 έως 49). Κατά συνέπεια, το εθνικό δικαστήριο δεν οφείλει να διατάξει την ανάκτηση της εν λόγω ενίσχυσης (απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *CELF και ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 55).

- 26 Από την άλλη πλευρά, το εθνικό δικαστήριο οφείλει, κατ' εφαρμογήν του δικαίου της Ένωσης, να υποχρεώσει τον αποδέκτη της ενίσχυσης να καταβάλει τόκους για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση αυτή ήταν παράνομη (αποφάσεις της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψεις 52 και 55, και της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 134).
- 27 Η εν λόγω υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου απορρέει από το ότι η χορήγηση ενίσχυσης κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ παρέχει στον αποδέκτη της αδικαιολόγητο πλεονέκτημα συνιστάμενο, αφενός, στη μη καταβολή των τόκων που διαφορετικά θα κατέβαλλε επί του επίμαχου ποσού της συμβατής ενίσχυσης, αν είχε αναγκαστεί να δανειστεί το ποσό αυτό στην αγορά εν αναμονή της έκδοσης της τελικής απόφασης της Επιτροπής, και, αφετέρου, στη βελτίωση της ανταγωνιστικής του θέσης έναντι των άλλων επιχειρηματιών της αγοράς για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η επίμαχη ενίσχυση ήταν παράνομη (αποφάσεις της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 51, και της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 132). Πράγματι, ο παράνομος χαρακτήρας της ενίσχυσης θα έχει ως αποτέλεσμα, αφενός, να εκτίθενται οι εν λόγω επιχειρηματίες στον –εν τέλει έστω μη επεθόντα– κίνδυνο να χορηγηθεί μη συμβατή ενίσχυση και, αφετέρου, να υφίστανται αυτοί τα αποτελέσματά της σε επίπεδο ανταγωνισμού νωρίτερα απ' ό,τι θα έπρεπε (απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, EU:C:2008:79, σκέψη 50).
- 28 Όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 23 έως 25, 35 και 49 των προτάσεών της, η εν λόγω υποχρέωση, την οποία διαπίστωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, CELF και ministre de la Culture et de la Communication (C-199/06, EU:C:2008:79), σε μια περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή είχε εκδώσει τελική απόφαση με την οποία έκρινε την παράνομη ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά κατά το άρθρο 107 ΣΛΕΕ, ισχύει και για κάθε ενίσχυση που χορηγείται κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, ακόμη και όταν η Επιτροπή κρίνει με την τελική της απόφαση ότι η οικεία ενίσχυση είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά βάσει του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.
- 29 Πράγματι, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, αφενός, οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος ή που έχουν χαρακτήρα δημοσιονομικού μονοπωλίου υπόκεινται στους κανόνες των Συνθηκών, ιδίως στους κανόνες ανταγωνισμού, κατά το μέτρο που η εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν εμποδίζει νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που τους έχει ανατεθεί και, αφετέρου, η ανάπτυξη των συναλλαγών δεν πρέπει να επηρεάζεται σε βαθμό ο οποίος θα αντέκειτο προς το συμφέρον της Ένωσης.
- 30 Η διάταξη αυτή, η οποία αποσκοπεί στον συγκερασμό του συμφέροντος των κρατών μελών να χρησιμοποιούν ορισμένες επιχειρήσεις ως όργανο οικονομικής ή κοινωνικής πολιτικής με το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού και τη διατήρηση της ενότητας της εσωτερικής αγοράς (αποφάσεις της 20ής Απριλίου 2010, Federutility κ.λπ., C-265/08, EU:C:2010:205, σκέψη 28, και της 8ης Μαρτίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 31), πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων στο πρωτόκολλο (αριθ. 26) σχετικά με τις υπηρεσίες γενικού συμφέροντος (ΕΕ 2016, C 202, σ. 307) καθώς και, λαμβανομένου υπόψη του επίμαχου τομέα στην υπόθεση της κύριας δίκης, στο πρωτόκολλο (αριθ. 29) για το σύστημα δημόσιας ραδιοτηλεόρασης στα κράτη μέλη (ΕΕ 2016, C 202, σ. 311) (απόφαση της 8ης Μαρτίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 36).

- 31 Συναφώς, αφενός, το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου (αριθ. 26) σχετικά με τις υπηρεσίες γενικού συμφέροντος ορίζει ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν «ευρεία διακριτική ευχέρεια» ώστε να παρέχουν, αναθέτουν και οργανώνουν υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος όσο το δυνατόν εγγύτερα στις ανάγκες των χρηστών (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας, C-171/17, EU:C:2018:881, σκέψη 48).
- 32 Αφετέρου, κατά το πρωτόκολλο (αριθ. 29) για το σύστημα δημόσιας ραδιοτηλεόρασης στα κράτη μέλη, «[ο]ι διατάξεις των Συνθηκών ισχύουν υπό την επιφύλαξη της αρμοδιότητας των κρατών μελών να μεριμνούν για τη χρηματοδότηση της δημόσιας ραδιοτηλεοπτικής υπηρεσίας, εφόσον η χρηματοδότηση αυτή παρέχεται σε ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς για την εκπλήρωση του στόχου της δημόσιας υπηρεσίας, έτσι όπως την έχει θεσμοθετήσει, οριοθετήσει και οργανώσει κάθε κράτος μέλος και εφόσον η χρηματοδότηση αυτή δεν επηρεάζει τις συνθήκες του εμπορίου και τον ανταγωνισμό εντός της Ένωσης σε βαθμό αντιβαίνοντα στο κοινό συμφέρον, ενώ λαμβάνεται υπόψη η πραγματοποίηση του στόχου που εξυπηρετεί αυτή η δημόσια υπηρεσία».
- 33 Επομένως, τα κράτη μέλη δύνανται, τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης, να καθορίζουν το εύρος και την οργάνωση των υπηρεσιών τους γενικού οικονομικού συμφέροντος, μεταξύ άλλων της δημόσιας ραδιοτηλεοπτικής υπηρεσίας, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη σκοπούς που προσιδιάζουν στην εθνική πολιτική τους. Τα κράτη μέλη διαθέτουν, προς τούτο, ευρεία εξουσία εκτίμησης την οποία η Επιτροπή μπορεί να αμφισβητήσει μόνο σε περίπτωση πρόδηλης πλάνης (πρβλ. απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας, C-171/17, EU:C:2018:881, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 34 Εντούτοις, η εξουσία την οποία διαθέτουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τον καθορισμό των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να ασκείται τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης (αποφάσεις της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Comunidad Autónoma del País Vasco κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-66/16 P έως C-69/16 P, EU:C:2017:999, σκέψη 71, και της 3ης Σεπτεμβρίου 2020, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-817/18 P, EU:C:2020:637, σκέψη 95).
- 35 Ωστόσο, το ζήτημα αν ορισμένο μέτρο πρέπει να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση προηγείται εκείνου της εξακρίβωσης, εφόσον συντρέχει λόγος, του αν μια μη συμβατή ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107 ΣΛΕΕ είναι παρά ταύτα αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής που έχει ανατεθεί στον ωφελούμενο από το επίμαχο μέτρο, σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 34). Κατά συνέπεια, η Επιτροπή πρέπει, πριν από την τυχόν εξέταση μέτρου υπό το πρίσμα της διάταξης αυτής, να μπορεί να ελέγξει αν το μέτρο αυτό συνιστά κρατική ενίσχυση, πράγμα που απαιτεί την προηγούμενη κοινοποίηση του σχεδιαζόμενου μέτρου στο εν λόγω θεσμικό όργανο της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΣΛΕΕ.
- 36 Εξάλλου, κάθε εξαίρεση από τον γενικό κανόνα που συνίσταται σε αυτή την υποχρέωση κοινοποίησης, η οποία επιβάλλεται στα κράτη μέλη δυνάμει των Συνθηκών και συνιστά ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία του συστήματος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, πρέπει να προβλέπεται ρητώς (πρβλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψεις 59 και 60).
- 37 Συναφώς, σύμφωνα με το άρθρο 109 ΣΛΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύναται να εκδίδει κάθε αναγκαίο κανονισμό για την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 ΣΛΕΕ, και ιδίως να καθορίζει τους όρους εφαρμογής του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ καθώς και τις κατηγορίες ενισχύσεων που εξαιρούνται από τη διαδικασία που προβλέπει η τελευταία αυτή διάταξη. Στο πλαίσιο αυτό, κατά το άρθρο 108, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ, η Επιτροπή μπορεί να εκδίδει κανονισμούς σχετικά με τις κατηγορίες κρατικών ενισχύσεων για τις οποίες το Συμβούλιο έχει ορίσει, σύμφωνα με το άρθρο 109 ΣΛΕΕ, ότι μπορούν να μην υπόκεινται στη διαδικασία του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 38 Ως εκ τούτου, κατ' εφαρμογήν ακριβώς του άρθρου 94 της Συνθήκης ΕΚ (μετέπειτα άρθρου 89 ΕΚ και νυν άρθρου 109 ΣΛΕΕ) είχε εκδοθεί ο κανονισμός (ΕΚ) 994/98 του Συμβουλίου, της 7ης Μαΐου 1998, για την εφαρμογή των άρθρων [107 και 108 ΣΛΕΕ] σε ορισμένες κατηγορίες οριζόντιων κρατικών ενισχύσεων (ΕΕ 1998, L 142, σ. 1), βάσει του οποίου εκδόθηκαν, ακολούθως, ο κανονισμός (ΕΚ) 800/2008 της Επιτροπής, της 6ης Αυγούστου 2008, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογήν των άρθρων [107 και 108 ΣΛΕΕ] (Γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία) (ΕΕ 2008, L 214, σ. 3), και στη συνέχεια ο κανονισμός (ΕΕ) 651/2014 της Επιτροπής, της 17ης Ιουνίου 2014, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογήν των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2014, L 187, σ. 1) (πρβλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 39 Όπως, όμως, υπενθυμίζεται στις αιτιολογικές σκέψεις 7 των κανονισμών 800/2008 και 651/2014, οι κρατικές ενισχύσεις, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, οι οποίες δεν καλύπτονται από τους κανονισμούς αυτούς, εξακολουθούν να υπόκεινται στην υποχρέωση κοινοποίησης του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 59 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 40 Επιπλέον, από το γράμμα του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι παρεκκλίσεις από τους κανόνες της Συνθήκης ΛΕΕ επιτρέπονται βάσει της διάταξης αυτής μόνον εφόσον είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που έχει ανατεθεί σε επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος (αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2017, *Viasat Broadcasting UK* κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 29, και της 3ης Σεπτεμβρίου 2020, *Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland* κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-817/18 P, EU:C:2020:637, σκέψη 97), πράγμα που, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, πρέπει να ελέγχεται κατά περίπτωση από την Επιτροπή πριν από τη χορήγησή τους. Όπως, όμως, κρίθηκε στη σκέψη 35 της παρούσας απόφασης, ο έλεγχος αυτός μπορεί να διενεργηθεί μόνον αφότου το σχεδιαζόμενο μέτρο έχει κοινοποιηθεί στο εν λόγω θεσμικό όργανο της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΣΛΕΕ, προκειμένου να του παρασχεθεί η δυνατότητα να ελέγξει αν το μέτρο αυτό συνιστά κρατική ενίσχυση. Επομένως, η εκπλήρωση των αποστολών μιας επιχείρησης επιφορτισμένης με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος δεν μπορεί, αυτή καθεαυτήν, να δικαιολογήσει παρέκκλιση από την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπει η εν λόγω διάταξη.
- 41 Κατά συνέπεια, οι κρατικές ενισχύσεις οι οποίες δεν αποτελούν αντικείμενο ρητής παρέκκλισης από τον γενικό κανόνα της υποχρέωσης προηγούμενης κοινοποίησης τον οποίο προβλέπει το άρθρο 108, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΣΛΕΕ εξακολουθούν να υπόκεινται στην υποχρέωση αυτή, ακόμη και όταν οι ενισχύσεις προορίζονται για επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος. Επομένως, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να μην εφαρμόζουν τέτοια μέτρα ενόσω η Επιτροπή δεν έχει λάβει τελική απόφαση επί των μέτρων αυτών.
- 42 Τέλος, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, λαμβανομένου υπόψη του επιτακτικού χαρακτήρα του ελέγχου που διενεργεί η Επιτροπή επί των κρατικών ενισχύσεων βάσει του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, αφενός, η εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων δικαιούχων της ενίσχυσης όσον αφορά τη νομιμότητά της δικαιολογείται, καταρχήν, μόνον εάν η ενίσχυση χορηγήθηκε τηρουμένης της προβλεπόμενης στο άρθρο αυτό διαδικασίας και, αφετέρου, ένας επιμελής επιχειρηματίας πρέπει, υπό κανονικές συνθήκες, να είναι σε θέση να βεβαιωθεί ότι τηρήθηκε η εν λόγω διαδικασία. Ειδικότερα, σε περίπτωση καταβολής της ενίσχυσης χωρίς προηγούμενη κοινοποίηση στην Επιτροπή με αποτέλεσμα να καθίσταται η ενίσχυση παράνομη σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, ο αποδέκτης της ενίσχυσης δεν μπορεί, κατά τον χρόνο αυτό, να έχει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά τη νομιμότητα της χορήγησης της ενίσχυσης αυτής (απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, σκέψη 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) ούτε, συνεπακόλουθα, όσον αφορά τη νομιμότητα του πλεονεκτήματος που αντλεί από τη μη καταβολή των οφειλόμενων τόκων για το διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση αυτή ήταν παράνομη.

- 43 Εντεύθεν προκύπτει ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης στη διάταξη αυτή υποχρέωσης κοινοποίησης, καθώς και η εκ μέρους της Επιτροπής δέουσα και πλήρης εξέταση των κρατικών ενισχύσεων, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να συνάγουν όλες τις συνέπειες της παράβασης της υποχρέωσης αυτής και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την άρση της, πράγμα που, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 26 της παρούσας απόφασης, περιλαμβάνει την υποχρέωση του αποδέκτη παράνομης ενίσχυσης να καταβάλει τόκους για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και οσάκις ο αποδέκτης αυτός είναι επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος, κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.
- 44 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και όταν η Επιτροπή κρίνει, με την τελική απόφασή της, ότι η εν λόγω ενίσχυση είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Επί του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 45 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και στην περίπτωση ενισχύσεων τις οποίες ο εν λόγω αποδέκτης έχει μεταβιβάσει σε συνδεδεμένες με αυτόν επιχειρήσεις και ενισχύσεων οι οποίες του καταβλήθηκαν από επιχείρηση ελεγχόμενη από το Δημόσιο.
- 46 Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, δεδομένου ότι τα μέτρα ενίσχυσης στα οποία υπήχθη η TV2 περιλαμβάνουν, αφενός, τους πόρους από τα ραδιοτηλεοπτικά τέλη οι οποίοι, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ των ετών 1997 και 2002, καταβλήθηκαν στην TV2 και στη συνέχεια μεταβιβάστηκαν στους περιφερειακούς σταθμούς της και, αφετέρου, τα έσοδα από τις διαφημίσεις τα οποία, το 1995 και το 1996, μεταβιβάστηκαν από την TV2 Reklame A/S στην TV2, μέσω του Ταμείου TV2, τα ποσά των ως άνω πόρων και εσόδων πρέπει να περιληφθούν στο συνολικό ποσό των ενισχύσεων επί των οποίων πρέπει να υπολογιστούν οι εν λόγω τόκοι.
- 47 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, αφενός, με την απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2017, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (C-649/15 P, EU:C:2017:835), το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως της TV2 κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (T-674/11, EU:T:2015:684), και επιβεβαίωσε, ως εκ τούτου, τη νομιμότητα του ελέγχου που άσκησε το Γενικό Δικαστήριο κατά το μέρος που έκρινε, με τις σκέψεις 165 έως 174 της τελευταίας αυτής απόφασης, ότι οι εν λόγω πόροι συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις χορηγηθείσες στην TV2.
- 48 Αφετέρου, το Δικαστήριο, με τις αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά TV2/Danmark (C-656/15 P, EU:C:2017:836), και της 9ης Νοεμβρίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά TV2/Danmark (C-657/15 P, EU:C:2017:837), αναίρεσε την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, TV2/Danmark κατά Επιτροπής (T-674/11, EU:T:2015:684), κατά το μέρος που ακύρωσε την απόφαση 2011/839, καθόσον η Επιτροπή είχε κρίνει με αυτήν ότι τα έσοδα από τις διαφημίσεις των ετών 1995 και 1996 που καταβλήθηκαν στην TV2 μέσω του Ταμείου TV2 συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις, και αποφάνθηκε οριστικώς επί της διαφοράς απορρίπτοντας την προσφυγή ακυρώσεως που είχε ασκήσει η TV2 κατά της απόφασης αυτής.

- 49 Ως εκ τούτου, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης επιβεβαίωσαν το κύρος της εν λόγω απόφασης και έκριναν οριστικά ότι οι πόροι και τα έσοδα που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 46 της παρούσας απόφασης συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένης υπόψη της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα και όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεών της, ως προς τα ποσά των εν λόγω πόρων και εσόδων, τα οποία έλαβε η TV2 και τα οποία αποτελούν μέρος των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, πρέπει επίσης να καταβληθούν τόκοι για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι ενισχύσεις αυτές ήταν παράνομες.
- 51 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και στην περίπτωση ενισχύσεων τις οποίες ο εν λόγω αποδέκτης έχει μεταβιβάσει σε συνδεδεμένες με αυτόν επιχειρήσεις και ενισχύσεων οι οποίες του καταβλήθηκαν από επιχείρηση ελεγχόμενη από το Δημόσιο.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 52 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και όταν η Επιτροπή κρίνει, με την τελική απόφασή της, ότι η εν λόγω ενίσχυση είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.
- 2) Το άρθρο 108 παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να επιβάλουν στον αποδέκτη κρατικής ενίσχυσης χορηγηθείσας κατά παράβαση της διάταξης αυτής την καταβολή τόκων για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η ενίσχυση ήταν παράνομη, ακόμη και στην περίπτωση ενισχύσεων τις οποίες ο εν λόγω αποδέκτης έχει μεταβιβάσει σε συνδεδεμένες με αυτόν επιχειρήσεις και ενισχύσεων οι οποίες του καταβλήθηκαν από επιχείρηση ελεγχόμενη από το Δημόσιο.

(υπογραφές)